

Malé filosofické sympozium

Sborník ke 100. narozeninám PhDr. Pavla Křivského

Městské muzeum Chotěboř

2013

Úvod

Předkládaný sborník přináší texty příspěvků, které zazněly 15. 11. 2012 na Malém filosofickém sympoziu pořádaném Městským muzeem v Chotěboři ve spolupráci s Gymnáziem Chotěboř.

Tímto sympoziem jsme uzavírali výstavu základním způsobem mapující život a dílo PhDr. Pavla Křivského a zároveň jsme si připomněli 100. výročí narození tohoto významného rodáka z Bílku a absolventa zdejšího gymnázia.

Sborník přinášíme s více jak ročním zpožděním, což snad nebude vnímáno jen negativně, ale zároveň jako čas, který poskytne nový pohled na to, co bylo tehdy řečeno. Každý z nás má za tu dobu mnoho nových zkušeností, studia i nových myšlenek. Doufáme tedy, že tento sborník, nevelký rozsahem, bude přijat s otevřenou myslí a alespoň trochu přispěje každému čtenáři na jeho cestě myšlení a cítění.

Položme si ovšem na úvod dvě otázky, které ozřejmí následující obsah:

Proč zrovna „Malé filosofické sympozium“?

Malé nemělo hlubší význam. Náš záměr byl malý, setkání lidí, kteří se nějak Pavlem Křivským a jeho odkazem zabývají, nebo kteří mají zájem se něco dozvědět. Slovo sympozium také není nijak záhadné. Mohla to být konference, ale to evokuje něco většího, něco propracovanějšího a toto byla pro nás první akce toho druhu, nikdo v muzeu nikdy nic podobného nepořádal. Navíc slovo sympozium se vykládá těmito termíny: odborná porada, vědecké zasedání, někdy také duchaplný, vtipný veřejný rozhovor nebo debata. A nesmíme také zapomenout na význam, který tomuto slovu vtiskl Platónův dialog Symposion neboli Hostina. Tím vším jsme si přáli, aby naše sympozium bylo.

Proč filosofické?

Pavel Křivský celý život vysoce hodnotil poznání. Bylo pro něj mravním imperativem, úkolem člověka. Třebaže podpořil každého ve svém okolí v jakékoliv touze se vzdělávat, ať už dotyčný chtěl studovat medicínu, historii nebo se třeba stát masérem, měl za těmi všemi jednotlivými obory na mysli jiný druh poznání, poznání univerzální.

Zásadní přitom je, že poznání pro Křivského mělo být především láskyplné.

Jaký je ovšem rozdíl mezi láskyplným poznáním a pouhým poznáním?

Odpověď je sokratovská. Láskyplné poznání je poznání, které je motivováno samo sebou, v něm poznávám, protože chci, protože toužím poznávat, jelikož jsem pochopil smysl poznání a tím smyslem je dosahování pravdy. Poznávám, abych dosáhl pravdy a tím dobra. V tomto poznání nejde o trh práce, konkurenceschopnost, prestiž nebo vliv, tomuto poznání jde o pravdu, protože skrze pravdu se dostávám k dobru. V podání Pavla Křivského pak poznáním lze dosáhnout mravní obrody lidstva. Za jakýmkoliv poznáním tak u Křivského stojí poznání podstatné, které dostalo v dějinách název filosofie, láska k moudrosti.

Moudrý není ten, kdo dokáže vysvětlit křivku nabídky a poptávky, moudrý není ten, kdo dokáže den po dni vyprávět o druhé světové válce. To jsou jen znalosti. Moudrý je ten, kdo ví „proč“, kdo zná příčiny, kdo zná smysl. Moudrý je ten, kdo zná smysl svého života. To nám říká Aristoteles v *Metafyzice*.

Požádali jsme tak naše hosty o dvojí příspěvky:

- (1.) Představit osobnost Pavla Křivského a jeho dílo. (2.) Zkusit ukázat, co to je filosofie a co vše může filosofie být.

Prvního zadání se týkaly čtyři příspěvky. Zavzpomínat na Pavla Křivského přijeli jeho žáci ze Společenství Kruh Zdeňka Burgetová, Věra Břicháčková a Vladimír Kopřiva, mezinárodní z našeho malého sympozia učinila svým příspěvkem Johanna Kulmala z Finska. Plánovaný výstup Křivského spoluvězně Františka Černého se nakonec bohužel neuskutečnil. Pan Černý se kvůli věku a vzdálenosti sympozia neúčastnil, jeho vzpomínky jsme však zaznamenali metodou orální historie.

Tématu "Co to je filosofie" se zhostili Tomáš Grulich a Ondřej Čapek z Pedagogické fakulty UK a na pomezí obou zadání byl příspěvek Michala Rozhoň. Ondřej Čapek dodal velmi zajímavý článek, který ovšem jen částečně korespondoval s jeho přednáškou a byl spíše reakcí na jednu internetovou diskusi, která se rozpoutala na Katedře občanské výchovy a filosofie po přednášce o Fregeho filosofii. Bylo by velmi obtížné uvést čtenáře do souvislostí, aby článek pochopili v jeho celku a nebyli odkázáni jen na jednotlivé myšlenky. Proto jsme jej nakonec do tohoto sborníku nezařadili. Řazení článků neodpovídá pořadí, v jakém byly předneseny, ale původnímu programu.

Tolik na úvod k předkládanému sborníku. Budeme rádi za jakékoliv připomínky nebo reakce k jednotlivým příspěvkům. Adresujte je přímo Městskému muzeu v Chotěboři (muzeum-chotebor@cekus.eu), autorům článků je přepošleme.

Michal Rozhoň

Dokument o Kruhu (Výchova a etika Pavla Křivského)

Zdenka Burgetová a Vladimír Kopřiva

Úvodem je důležité říci, že všichni členové Kruhu byli - a jsou dodnes – skauti.

Po skončení druhé světové války nám bylo většinou 14,15,16 let a skauting splňoval tenkrát naše touhy a přání: skautský zákon obsahoval vztah k přírodě, k umění a kultuře vůbec a především k práci na sobě, na prohlubování a uskutečňování mravních hodnot; skautský slib zdůrazňoval vlastenectví, to je lásku k vlasti a práci pro ni, a pomoc a kladný vztah k bližním.

Pavel Křivský již od svého mládí byl plně ovládán touhou po láskyplných a hlubokých mezilidských vztazích. Projevovalo se to již v jeho vztazích k vrstevníkům – kamarádům v době studií, opíralo se to o jeho náboženské přesvědčení. Proto viděl svou úlohu zprvu jako kněz, kde chtěl sloužit lidem v hledání jejich místa ve společnosti prodchnuté láskou a službou pro druhé. Jako mladý člen premonstrátského řádu v klášteře v Želivě shromažďoval kolem sebe již před válkou mladé lidi jednak z okolí kláštera (účastníci tzv. exercicií), jednak ze studentských katolických sdružení u různých pražských gymnázií, a s těmi vedl jakési semináře zaměřené na duchovní práci a vůbec na mravní a myšlenkový rozvoj osobnosti. To období bylo stále ještě založeno na hluboké náboženské víře. Krátce před válkou i během ní se toto společenství rozrůstalo o další skupiny i jednotlivce, v mnohém o skauty.

Pavel byl osobou mimořádné inteligence. Roku 1935 jej opat kláštera poslal studovat do Prahy filosofickou fakultu University Karlovy a státní archivní školu, krom toho zde navštěvoval i přednášky na německé teologické fakultě i na teologické fakultě UK. Měl rovněž neobyčejné nadání pro cizí jazyky; ze studijních let ovládal dokonale němčinu, latinu, řečtinu, francouzštinu (tyto jazyky dokonce učil později - zcela z paměti – své spoluvězně v žaláři), a v době svého uvěznění se od spoluvězňů, zahraničních vojáků, naučil i španělštinu a angličtinu. Krom studia a práce s mládeží se Pavel Křivský v Praze seznámil a stýkal s řadou vynikajících osobností z vědeckého i kulturního života a jeho smysl pro pomoc druhým se zaměřil na úzkou spolupráci se známými humanisty, jako byli např. Přemysl Pitter a MUDr. Ctibor Bezděk.

Po skončení války Pavel Křivský vystoupil z řádu a posléze i z církve. Jeho vize obrody společnosti a jeho poznání a inspirace, vycházející ze studia náboženství, filosofie a duchovního vývoje lidstva, se patrně dostávala do konfliktu s rigidní dogmatikou církevní doktríny a nepochopením u některých církevních hodnostářů. Pavel, protože měl za sebou doktorát z filosofie, doktorát z pomocných věd historických a státní archivní zkoušku, nastoupil do zaměstnání do Ústředního archivu ministerstva vnitra. Ve svém působení mezi

mladými lidmi však Pavel Křivský pokračoval nadále a okruh jeho příznivců - učedníků se rozšířil mezi dospívající skauty a skautky – rovery. Pavel se v Praze stal členem tzv. Roverského vysokoškolského kmene, tj. oficiálně existující skupiny mimopražských skautů a skautek studujících na pražských vysokých školách, a zde intenzivně začal rozvíjet svou představu duchovní a mravní obrody.

My, kteří zde nyní vzpomínáme, jsme poprvé blíže poznali Pavla na podzim 1947 a na jaře 1948, kdy Pavel působil ve Vysokoškolském roverském kmeni a ve výchovném odboru náčelnictva Junáka. Mnozí z nás za ním chodili také do jeho kanceláře v Ústředním archivu na Malé Straně (dnes je tam Museum hudby). Ohromná šíře jeho vědomostí a schopnost odvozovat z nich logické, přesně utříděné závěry, exaktně, jasně a přesvědčivě je formulovat, dovedla zaujmout a strhnout jeho posluchače. Své úvahy a přednášky pronášel z paměti, nepotřeboval číst z listu; byl uchvacující řečník, který zachovával dokonalý kontakt s posluchači a dovedl spontánně reagovat na jejich reakce, často s vtipem nebo s překvapivou odbočkou nebo epizodou. Zachované jeho ručně psané dokumenty – dopisy, texty úvah a článků – jsou psány přímo, bez konceptu, aniž by v nich musel škrtnat, přepisovat, upravovat či dodatečně doplňovat. Dodnes je udivující jeho obrovská touha a nasazení po neustálém studiu, rozšiřování a prohlubování vědomostí i o jeho schopnosti chápat souvislosti mezi vědními obory, mezi jednotlivými poznatky a jevy a poznané skutečnosti aplikovat na vlastní život a vlastní práci i na pomoc v životě a v práci druhým. O celém tomto období Pavla Křivského, od mládí přes kněžské období až po konec války podrobně vypráví publikace „O Pavlu Křivském“, kterou jsme vydali v roce 2009.

Jaro 1948 bylo poznamenáno komunistickým pučem, po němž – obdobně jako v dalších organizacích – namísto demokraticky zvolených orgánů i vedení Junáka převzal tzv. „Akční výbor“, vedený komunisty a levicově zaměřenými osobami. Pavel Křivský vstoupil do tohoto akčního výboru, neboť byl přesvědčen, že i za těchto okolností je potřebné dál pokračovat v obrodné práci, dokud pro ni zůstane dostatečný prostor. To se zatím dařilo a Pavlovi, který byl pověřen vedením tzv. „junácké borůvkové brigády“ na Šumavě (desítky letních táborů, které se vedle skautského programu zaměřily na sběr borůvek, pomoc při polních pracích ve vysídleném pohraničí), se podařilo na konci léta 1948 po skončení této brigády uspořádat skautský letní kurs - jakousi týdenní skautskou „Lesní školu“, kde se nás sešlo přes 70 skautů a skautek z různých měst. Pavel nám zde přednášel o myšlenkových a ideových základech skautské výchovy, o myšlenkovém vývoji evropského lidstva a o cestách sebevzdělávání a sebevýchovy. Program, který byl samozřejmě kombinován také se skautskými prvky, nás zcela okouznil. - Tady začíná vlastně historie tak zvaného „KRUHU“, tedy společenství, které

na Šumavě tehdy vzniklo a které trvá dodnes. Tato historie je podrobně vypsána v publikaci „Svědectví o Kruhu“, kterou jsme vydali v roce 2001.

Když jsme se vrátili do svých měst ke svým oddílům, byli jsme plni nadšení a pocitu, že musíme předávat dál to, co jsme na Šumavě poznali. V oddílech jsme sestavili družiny ze starších členů; na týdenních schůzkách jsme s nimi začali napodobovat program, jaký jsme poznali na Šumavě: začínali jsme vždy nějakou inspirativní myšlenkou nebo citátem, které jsme rozebírali a nad nimiž jsme se zamýšleli, potom jsme se zabývali literaturou, hudbou, hovořili jsme o zajímavých osobnostech, které nás mohly inspirovat, a dělali jsme plány pro svůj další život. Byl to vlastně pokus o program pro rovery.

První další společné setkání s Pavlem po Šumavě bylo na podzim o Dušičkách v klubovně dívčího oddílu v Bubenči. Na setkání přijeli i mimopražští šumavští účastníci. Hned na začátku došlo k něčemu pro nás úplně neočekávanému – Pavel nás rozsadil! To byl začátek koedukace v Kruhu. Do té doby jsme se drželi odděleně – na Šumavě večer anebo při špatném počasí jsme se scházeli ve veliké místnosti na tzv. „Velitelství“, tam chlapci seděli uprostřed místnosti kolem velikého stolu a my, děvčata, na úzkých lavicích podél stěn. A teď tady jsme byli sesazeni a ustavily se koedukované družiny, které se nadále potom pravidelně začaly scházet. Na dušičkovém setkání jako hlavní úkol byl požadavek zavést do našeho života řád: řád dne, řád ve studiu, důslednost a kázeň v celém stylu života. A hlavně práce na sobě, sebepoznávání a sebereforma - nikoli jen sebevýchova! - tato slova nás měla provázet stále.

V celé následující době od podzimu 1948 až do února 1952 jsme se pravidelně scházeli podle družin – jejich složení se občas proměnilo, někdo odešel, jiní přibyli, velké družiny se rozdělily, vznikaly nové atd. Pavel se scházel pravidelně s rádci družin, na schůzky nám posílal vypracované návrhy k programu, někdy si pozval taky někoho z nás k osobnímu rozhovoru. Při tom se zajímal o naše osobní problémy, o vztahy s rodiči, názory na program i na dění kolem nás; tyto pohovory byly pro nás vždy velkým přínosem. Poprvé jsme taky zažili vigilii – a ty jsme pak podnikali každý měsíc, někdy za Pavlovy účasti, jindy sami: vydali jsme se večer anebo už skoro v noci v malých skupinkách do přírody, mimo město, a v tichém inspirativním prostředí jsme přemýšleli o osobních i obecných problémech a snažili jsme se najít pro ně svá řešení. Poznávali jsme v přírodě, jak je důležité působit nejenom na rozumovou, ale i na emoční stránku člověka.

Po podzimním „dušičkovém“ setkání následovaly v dalších letech další společné „podniky“. Časem se postupně začaly rozpadat skautské oddíly, jak narůstal intenzivní tlak na jejich převedení do pionýrské organizace. V Kruhu jsme prožívali pravidelně společně týden mezi

Vánoce a Novým rokem, dál pak velikonoční prázdniny a hlavně samozřejmě letní prázdniny. Pavel pro nás dovedl vždy zajistit nějaký objekt, kde jsme se pod hlavičkou „skartačního školení“ Archivu ministerstva vnitřní mohli sjet. Byl to nejprve o Velikonocích 1949 prázdný klášter v Plané u Mariánských Lázní, v zimě pak mlýn a fara v Neratově v Orlických horách, pak v létě 1949 zámek v Janovicích v Jeseníkách, v zimě škola v Bujanově v jižních Čechách, v létě 1950 v archivu (děvčata) a na Stavbě mládeže (chlápci) v Banské Štiavnici a naposled v zimě 50-51 v Levíně v Českém Středohoří v severních Čechách. Počet účastníků se různil: z počátku nás bylo hodně, nejvíce v Janovicích - přes 100, tam byli krom nás pozváni i rodiče některých z nás; později byla setkání soustředěnější (30-40), a to i z bezpečnostních důvodů – moc se už o nás vědělo a mluvilo i v kruzích, o kterých jsme věděli, že jsou pro nás nepříznivé. Celkem za dobu existence Kruhu prošlo jeho řadami přes 300 mladých lidí.

O náplni a programu těchto setkání se podrobně mluví ve „Svědectví o Kruhu“. Prožívali jsme je pokaždé v atmosféře úžasného přátelství, ohromné tolerance, intenzivní spolupráce, nadšení vším, co jsme prožívali a co jsme se od Pavla dozvídali. Seznamoval nás s životy významných osobností, které v průběhu celých dějin ovlivňovaly svými myšlenkami vývoj lidstva. Stále zdůrazňoval význam práce na sobě, s rozvojem osobnosti po duchovní a mravní stránce a seznamoval nás s novými metodami sebepoznání a chápání věcí. Tady bych chtěla zmínit metodu meditace, se kterou nás Pavel poprvé seznámil v Banské Štiavnici. Ten „náš“ způsob meditace měl za cíl vyjasňovat si určitý problém, určitou hodnotu. Na úvod bylo nutné vytvořit určité prostředí, které zaručovalo klid k soustředění, potom následovalo ujasňování si problému, o kterém jsme měli uvažovat a na závěr následovalo „Quid faciendum“ – co je třeba udělat, jaké závěry a rozhodnutí z úvahy budou následovat.

Poslední pobyt v Levíně o Vánocích 1950-51 byl vlastně určitým vyvrcholením. Dostali jsme nové inspirativní texty k meditacím, poslouchali jsme hudbu, kterou připravil Jiří Pilka, Pavel nás seznamoval s obsahem a historií některých duchovních a myšlenkových hnutí, rozebíraly se Březinovy verše, po silvestrovské večeři byla noční vigilie na „skleněnou horu“- zima tenkrát připravila překrásné scenérie. Prožité dny tam byly nezapomenutelné. Jenom pro příklad uvádím názvy některých meditací: O upřímnosti, O potřebě kladných hodnot, O potřebě očisty, O potřebě štěstí, Manere in montibus, Ubi caritas et amor, ibi perfectio. Obsáhlou publikaci o myšlenkách a obsahu meditací sepsal později v emigraci v Americe ze svých i dalších utajených poznámek jeden ze členů Kruhu, Radek Žák, v publikaci „Ars bene vivendi“ („Umění dobrého života“). Vydali jsme ji v roce 1992.

V posledním roce 1951, jsme se scházeli už jenom po družinách, v bytech. Pavel byl v lednu propuštěn z Archivu „pro ztrátu důvěry“, museli jsme zničit všechny písemné dokumenty a

poznámky z našich setkání, protože jsme pochopili, že mají jasně „idealistické zaměření“, které není pro tehdejší ideologii současného režimu přijatelné. Naše schůzky v bytech však pokračovaly,

v létě jsme se ještě v menších skupinách vydali na puťáky na naše milované Slovensko a tam jsme se porůznu setkávali.

V únoru 1952 byl Pavel zatčen. Byl obviněn z protistátní činnosti, jeho práce byla označena za snahu o ideologické rozvracení státu a mládeže; do obvinění bylo zahrnuto rovněž obvinění ze špionáže a konspirace při ilegálním opouštění republiky a styk a spolupráce se zahraničními agenty, což všechno však byly zcela vykonstruované a Pavla se netýkající a nepravdivé důvody. Pavel byl veden jako hlava této skautské ilegální skupiny. V monstrprocesu, který byl pak proti němu veden, mu byl státním prokurátorem navržen trest smrti, soud ho však odsoudil na doživotní vězení, ztrátu občanských práv a veškerého majetku. Pavel Křivský ve vězení strávil 13 roků, a to v Leopoldově na Slovensku (jeden z nejtěžších žalářů) a ve Valdicích v Čechách. Ani ve vězení neopustil svou roli učitele. Svým spoluvězňům dodával vůli k překonávání útrap, při vězeňském zaměstnání jim přednášel o filosofii, učil je cizí jazyky, podněcoval je k dalšímu osobnímu rozvoji a ke vzdělávání. Svědectví o této jeho činnosti zachycuje jak zmíněná publikace o něm, tak zejména kniha „Filosofie za mřížemi“, vydaná Karlovou universitou v r. 1995. Po několikerém zamítnutí žádosti o revizi procesu byl propuštěn teprve 28. 7. 1965 v rámci amnestie prezidenta republiky, a to s podmínkou na 7 let. Dva roky musel pracovat jako dělník, skladník na stavbě Ústřední čistírny odpadních vod v Praze na Trojském ostrově, poté se nám podařilo s pomocí přátel získat pro něho místo nejprve jako správce depozitáře, později získal místo odborného pracovníka a dále pak odborného pracovníka - specialisty tamtéž v Památníku národního písemnictví na Strahově v Praze. O jeho činnosti více je rovněž obsaženo v publikaci „O Pavlu Křivském“ z r. 2009.

Fishing and Blessing - a Few Glimpses of Pavel Křivský's Youth

Johanna Kulmala

The reason why I was invited all the way from Finland to the philosophical symposium in Chotěboř on the 15th of November in 2012 was the material that I am studying for my PhD at Jyväskylä University. It is a correspondence of a Czech family, and the son of the family, Miroslav, was Pavel Křivský's school friend and they exchanged letters in their youth. Both Pavel and Miroslav were actually students of Chotěboř gymnasium and later they both studied at Charles University in Prague. Pavel Křivský also wrote to Miroslav's mother, Marie, and I will also discuss these letters a bit in this essay.

It is a great honour for me to study a Czech correspondence. Coming from a country where literary culture is very new, it only started to develop in the mid 19th century, it is thrilling for me to see the depth of the literary tradition here in Central Europe.

Since I am still at the beginning of my research, this essay will only discuss and describe the themes of Pavel Křivský's letters, the deeper analysis will come later, as my work proceeds.

1. Artist and deep thinker

A Finnish psychiatrist Markku Siivola, who is specialized in studying and analyzing dreams, has written as follows:

"They [artists] are prophets of our time, who will leave the shelter of collectively agreed conceptions of reality and institutions – even art institutions – and embark to insecure pilgrimages in wilderness, wrestling with their God, and return to provide their communities with a refreshing contribution, from the sincerity of their soul, to the measure that their community is able to receive." (Siivola, 2008: 184).

Pavel Křivský was not an artist in the most narrow sense of the word, although he did write good poetry, as the following example from his youth shows.

*V čerstvý rov jsi klesl
V květu mládí uvadl.
Kdy navrátí se ona doba mládí,
Ve které jsi měl krásně žít?
Snad dojdeš odplaty
Snad budeš kámen,
Snad stařec sehnutý –*

*To záhada jest.
Kdo ji pronikne?
Kdo ji prozkoumá
Snad Kolumbus by dříve
Spatřil Ameriku.*

*To Fresh grave you descended
In flower youth faded
When will the period of youth return,
In which you should have beautifully lived?
Perhaps you will obtain reward
Perhaps you will be a stone
Perhaps an old hunch back man
That is a mystery.
Who will penetrate it?
Who will examine it?
Perhaps Columbus would earlier
See America.*

(Křivský, Chotěboři 9-10/ 7 1929)

This is what Pavel wrote when he was 16 going on 17. His talent and deep thinking are clearly visible already. Later on, he left an institution, the Roman Catholic Church after serving it faithfully for many years. Even in the spiritual service as a priest, he did more than one could really expect from a human being. For example, in June 1942 he went to Lidice in order to give the last rite to the people who were about to be executed. However, the permission to do so was denied. Late professor Stanislav Winter (1990: 8) writes about this moment in the obituary he wrote after Pavel Křivský's death.

This tragic incident is only one among many of those small stories from the war years here in Europe where personal history and world history intersect, but it indicates how Pavel Křivský walked on the paths less travelled. Still, he also returned from his walks in order to contribute to his community. I personally have never had the honour to meet him, but all people who knew him have told me that talking with him was refreshing, it opened the new worlds in front of them. In that sense we can very well say that Pavel Křivský was an artist.

2. The Dark and Light Sides of Life

Pavel Křivský also had his dark side. He burnt his personal papers at least twice, due to his depression and maybe also because of the fear of political persecution; this fear also became reality in his later life, as we know. From early on, he also thought about death, at the age of 17 he wrote to his school friend Mirek (Miroslav Lorenc) that should he die, Mirek must continue spiritual growth and spread it. He writes about his sickness, of which he believes he is dying. The letters do not reveal the nature of the sickness, or is it even real or only his imagination. At least the pain he experienced was real, he tells Mirek that his last testament and will is on the table in the attic.

Later, when already in the Želiv Monastery, he writes how light work and regular walks heal him. This was the way depression was treated in the 1930s, and is still treated in some cases even today. So we can assume that he suffered from some kind of depression.

One might think that Pavel's letters to Mirek are only deep and sad but that is not the case. They also depict the life of ordinary schoolboys, although neither of them was just ordinary. The letters tell us about fishing trips, picking mushrooms, building an aquarium and making scientific experiments. Even though we do not know if Pavel Křivský was really going to die in his youth, death was still present in his life because in summer 1929 he had a summer job helping a sacristan, which involved carrying corpses.

3. Mentor in Making

Miroslav Lorenc and Pavel Křivský were obviously good friends, they kept in touch through the war years too, and Mirek sends greetings to Pavel in his letters from Sachsenhausen concentration camp. However, when reading Pavel's letters, I cannot help thinking that he may have annoyed Mirek at times. Mirek's dream was to become a doctor, and Pavel encouraged him in reaching this goal. But in his letters to Mirek he mixed religion and medicine. He saw being a doctor and being a priest as a similar calling, the foundation being the same. Sometimes he even blessed Mirek's hands so that they would bring the healing to people from their various ailments. I am not sure how Mirek felt about all this. Did Pavel's ideas about healing in a medical and spiritual sense stress him out when he was carrying on with his demanding studies? It is possible that being Pavel's friend was challenging at times, even though his calling was helping and supporting others.

Despite his deep thinking and spiritual approach to life, Pavel Křivský was also interested in practical things. When Mirek comes to visit him in the Želiv Monastery, Pavel gives him detailed instructions on how to get there by using public transportation. He is also looking

forward to showing his friend the starch factory of the monastery. Who could have guessed that in his later life, after returning from Leopoldov Prison, Pavel Křivský would become an archivist? Well, maybe his friend Mirek would, because Pavel also tells him how he wipes dust off from the old books in the monastery library.

It is also very obvious that Pavel Křivský's academic skills were excellent since his youth. He did not lack confidence to use them either. One of his interests was Benjamin Franklin's 13 virtues. He writes to Mirek that he has even expanded them to 22. Unfortunately we do not know what Pavel wanted to add to the original 13, because, as I mentioned before, he burnt his papers. He shares the original 13 virtues in one of his letters to Mirek, asking comments and reflections on them.

Pavel was not happy to hear that Mirek read "wrong kinds of newspapers". To him, many newspapers were rotten, but on the other hand, he does not recommend any good quality newspapers. Interestingly, a few months later he asks Mirek to send newspaper cuts about interesting topics, such as culture. Maybe his life in monastery was dull at times and he missed reading something else than spiritual texts.

We can say that Pavel Křivský was a rather modern educator, even from today's perspective. He wanted people to find their talents and reach their goals, he wanted people to develop and do better all the time. He understood the significance of individual and personal study plan, which is very modern indeed. However, there are some things that we see a bit differently today. His attitude to newspapers is a good example of that. Nowadays reading all kinds of texts is considered beneficial for personal development. Another thing I have paid attention to is Pavel Křivský's strict attitude to Mirek whom he mentors or at least wants to mentor. In one of the letters Pavel calls Mirek lazy and is going to make him follow a strict study plan and report about his development to Pavel, in writing. He is also angry at Mirek for making a fun trip with friends, because he thinks Mirek might get sick. Maybe the real reason for Pavel being upset about this was that he did not want Mirek to take life too lightly. On the other hand, Mirek did try and make effort, he declares war on egoism.

Later, this kind of harshness melted away from Pavel Křivský's character and he was known to be a kind and sensitive personality. Also we must bear in mind that letters never reveal the whole truth about the relationship, as third readers we are not inside the world that belongs only to those two young men who exchanged letters in the 1930s.

Since Mirek continued keeping in touch with Pavel, we can assume that their friendship was good, despite some harsh words in the letters. Also, in his letter from August 1933 Pavel

mentions that he has written a letter in July but has not got any answer. It is possible that Mirek wanted to keep distance from too much dominating Pavel and had not replied to him. It is also possible that Mirek's letter got lost on the way, we can only speculate. This is a good example of the challenges we face when studying correspondences, it is often impossible to fill in the gaps between the letters.

We can deduce from Pavel's letters that Mirek had written to him about the happy times in the past. If he had not liked Pavel, he would not have bothered to reply to his deep and complicated letters. Also Pavel sends greetings to Mirek via mutual friends when he has no opportunity to write a letter. This way Pavel wants Mirek to know that he is not forgotten. He also asked Mirek to pray for him, in a period of time when he was probably experiencing the dark night of the soul.

Pavel also reminds Mirek of certain oak trees under which they had opened their souls to each other and got to know each other better. After that meeting Pavel had started to work on self-education and self-development more intensively than ever before. As a Finn I was deeply touched by this story because my country lives on trees and forests and they have always had a special meaning to my nation. I am glad to see that Pavel Křivský not only philosophized but he also had the connection with nature.

4. Letters – messages from the past

It is fascinating to do research on a correspondence. In a letter "I" approaches "you", it is an intriguing combination of distance and closeness, indirectness and being present (Hapuli 2011: 391). It is necessary to accept the fact that not all questions will ever get answers, and on the other hand, in the discipline of creative writing, those unanswered questions also open opportunities to write new stories where the writer fills in the gaps with fictive elements.

A letter is a gift, in writing one we give a part of ourselves and our time. A letter also includes an expectation of receiving a similar gift in return. (Hapuli 2011: 390). Despite some disagreements and tensions in their friendship, Pavel and Mirek kept giving these gifts to each other. I am not so sure if we modern people are always quite as faithful anymore. It is so easy to ignore a friend in social media after the first disagreement.

It is very fortunate that these letters of Pavel Křivský have been preserved to this new millennium. They reflect both light and dark colours in his friendship with Miroslav Lorenc. They tell us about disagreements and pressures, but also reconciliation and encouragement

that take place between these two young men. And as I have pointed out already, the letters don't tell everything about their relationship.

5. Friendship across Generations

When it comes to Miroslav's mother, Marie Lorencová, she was also in correspondence with Pavel Křivský. The letters tell us that they also met for discussions; and at some point, when Pavel was interested in telepathy, Marie came along to sessions where people tried if telepathy really works. Pavel tries to comfort Marie during the difficult time, when Mirek is in Sachsenhausen. The fact that Pavel Křivský wanted to be friends with his school friend's mother, indicates that he was in a sense a very ageless personality, for him age did not matter, he only saw the character.

Again, Pavel goes a little bit too far in interfering with other people's lives. As it happens, after the war, Mirek is in love and Pavel, who has just met Mirek's girlfriend, writes to Marie and comments on the girlfriend. He is bold enough to say that some other girl, from Brno, would be more suitable, she even has philosophical interests, which naturally attracted Pavel. No names are mentioned, so we don't know if, Mirek took Pavel's advice or not

To be fair, I must also point out that in his letters to Marie, Pavel Křivský already proves that his thinking has developed. He sees it now that everyone develops differently, so the strictness he had in his youth had disappeared already.

„Velice bych přál Mirkovi, aby prošel šťastně všemi obtížemi a aby hodně z našich myšlenek a plánů uskutečnil. I když tolikrát jsme zklamáváni lidmi, nesmíme ztrácet víru v možnost pokroku lidstva. I když tolikrát se nám nedaří uskutečnit to, co jsme chtěli uskutečnit, přece nesmíme ztráceti onen vnitřní oheň a vnitřní přesvědčení, že alespoň něco musíme uskutečnit a předat dalším.“ (Pavel Křivský Marii Lorencové, 10 října 1945)

I would very much like Mirek, to go happily go through all difficulties and so that he can implement so much of our thoughts and plans. Even if we are many times disappointed by people, we must not lose faith in progress of humanity. Although many times we fail to accomplish what we wanted materialize and therefore we must not lose internal fire and inner conviction that we need to do to pass on to others. (Pavel Křivský to Marie Lorencová, October 10th 1945)

6. Epilogue

As I started this essay quoting the Finnish psychiatrist, Markku Siivola, I want to end it also with his thought: *“But for rare exceptions, a single person seems to be unable to simultaneously have room for both reason and intuition, which gives rise to a sharp division between those advocating a rational approach and those advocating an intuitive one. The birth of Western culture strangled gods to death and killed the intuitive method of exploring the universe.”* (Siivola 2008; 187, 188) Pavel Krivsky was one of those rare personalities who have lived on this earth and have managed to combine rational and intuitive, intellect and faith, philosophical and practical, friendship and mentoring in a successful and unique way.

The correspondence – as we know it – ends beautifully to Mirek’s marriage. There is a reference in one of the last letters to Marie that Mirek had written to Pavel and told his news about getting married. It is also possible that the Lorencoví and Pavel still kept in touch, I think it is even likely. However, as a student of creative writing I personally like this ending. It is a beautiful ending of one phase in Pavel Krivsky’s life – the early phase where his personality and talents were visible already but still developing. He had experienced a lot already: university studies, monastic life, priesthood during the war and in Lidice. He had experienced much more, at the age of 35 than most people ever will, yet the door to his real calling had only just opened.

„Politiků máme dost, ale málo myslitelů a málo vychovatelů národa.“ (Pavel Křivský Marii Lorencové, 10. června 1946) *„We have enough politicians, but few thinkers and few educators of nation.“* (Pavel Křivský to Marie Lorencová, June 10th 1946)

References

HAPULI, R. *Kirjeitä tuntemattomille tutuille – Havaintoja Kyllikki Villan lukijakirjeistä.* in Leskelä-Kärki, Maarit et al. (ed.). *Kirjeet ja historiantutkimus*, 385-408. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 2011.

SIIVOLA, M. (2008): *Unien opissa – Unet itseymmärryksen palveluksessa.* Helsinki: Kirjapaja, 2008.

WINTER, S. *Pavel Křivský, a historian and archivist.* Czechoslovak History Newsletter. Vol. 13, No.1., 1990.

Unpublished letters from Pavel Krivsky to Miroslav Lorenc and Marie Lorencová (1929-1946).

Unpublished letters from Miroslav Lorenc to his father Josef Lorenc (1939-1942)

Rybaření a žehnání – několik nahlédnutí do mládí Pavla Křivského

Překlad Mgr. Tereza Boháčová (Jazyková škola Sejfi, Pavlíček, v. o. s., Chotěboř)

Nejprve bych vám ráda poděkovala za možnost navštívit vaše krásné město a podělit se s vámi o svoji přednášku. Jsem postgraduální studentkou z University Jyväskylä ve středním Finsku a zabývám se korespondencí jedné české rodiny. Syn této rodiny, Miroslav, byl spolužákem Pavla Křivského a v mládí si vyměnili několik dopisů. Pavel i Miroslav byli studenti chotěbořského gymnázia a oba studovali na Karlově univerzitě v Praze. Pavel Křivský také psal Miroslavově matce Marii a i o těchto dopisech budeme trochu hovořit.

Musím říct, že je to pro mě velká čest studovat českou korespondenci. Pocházím ze země, kde je literární vzdělanost celkem nová, její počátky se začaly rozvíjet v polovině 19. století. Pro mě je tedy velmi zajímavé vidět hloubku literární tradice zde, ve střední Evropě.

Finský psychiatr Markku Siivola, který se zabývá studiem a výkladem snů, napsal následující: Markku Siivola (2008: 184): „Oni (umělci) jsou proroky naší doby, kteří opouštějí bezpečí společně ustanoveného pojmu reality a institucí – i uměleckých institucí – a vydávají se na nejistou pouť pouští, zápasí s Bohem a vrací se do své společnosti, aby ji obdařili povzbudivým darem z upřímnosti své duše, a to v míře, kterou je jejich společnost schopná přijmout.“

Pavel Křivský nebyl umělcem v nejužším slova smyslu, ačkoliv psal dobrou poezii, jak ukazuje úryvek z jeho mládí.

V čerstvý rov jsi klesl

V květu mládí uvadl.

Kdy navrátí se ona doba mládí,

Ve které jsi měl krásně žít?

Snad dojdeš odplaty

Snad budeš kámen,

Snad stařec sehnutý –

To záhada jest.

Kdo ji pronikne?

Kdo ji prozkoumá

Snad Kolumbus by dříve

Spatřil Ameriku.

(Křivský, Chotěboř 9. – 10. 7. 1929)

Toto Pavel napsal, když mu bylo šestnáct, téměř sedmnáct let. Jeho talent a hloubka myšlení jsou již zřejmé. Později opustil římskokatolickou církev, kde věrně vykonával službu mnoho let. I když sloužil jako kněz, dělal víc, než lze od jedné lidské bytosti očekávat. Například v červnu 1942 odjel do Lidic, aby odsloužil poslední obřad lidem, kteří měli být popraveni. Povolení mu bylo zamítnuto. Tuto událost později zmiňuje profesor Stanislav Winter v nekrologu o Pavlu Křivském.

Tato tragická událost je pouze jednou z mnoha malých příběhů válečných let v Evropě, kdy se osobní příběh protíná se světovou historií, ale naznačuje, že Pavel Křivský ne zvolil jednoduchou cestu. Nicméně vracel se z ní, aby tak obohacoval naši společnost. Já osobně jsem neměla čest setkat se s ním, ale lidé, kteří ho znali, mi řekli, že hovořit s ním bylo obohacující a otevřelo jim to nové obzory. V tomto smyslu můžeme říct, že Pavel Křivský byl umělec.

Pavel Křivský měl také svoji stinnou stránku. Následkem deprese a možná z obavy z politické perzekuce několikrát spálil svoje osobní dokumenty. Jak víme, tato obava se později ukázala oprávněnou. Brzy také přemýšlel o smrti, v sedmnácti letech napsal svému spolužákovi Mirkovi (Miroslav Lorenc), že zemře. Mirek tedy musí pokračovat v duchovním růstu a musí jej šířit. Také píše o své nemoci, o níž si myslel, že na ni umírá. Dopisy nehovoří o podstatě nemoci ani o tom, zda byla opravdová, či existovala pouze v jeho mysli. Bolest, kterou prožíval, však byla skutečná. Sdělil Mirkovi, že jeho závěť a poslední vůle leží na stole na půdě. Později, když už byl v želivském klášteře, píše o tom, jak mu práce a lehké procházky pomáhají se uzdravit. Tímto způsobem se ve třicátých letech léčily deprese, ostatně v některých případech jsou stejným způsobem léčeny dodnes. Můžeme se tedy domnívat, že trpěl nějakou lehčí formou deprese.

Lze předpokládat, že Pavlovy dopisy Mirkovi byly pouze hluboké a smutné, ale není tomu tak. Zachycují i každodenní život obyčejných studentů, ačkoliv ani jeden z nich nebyl obyčejný. Dopisy však popisují výlety na ryby, houbaření, vybudování akvária a provádění vědeckých pokusů. I když nelze říct, zda se Pavel chystal v mládí zemřít nebo ne, smrt byla v jeho životě přítomna neustále, neboť v létě roku 1929 si našel brigádu jako pomocník kostelníka, což zahrnovalo mimo jiné i přenášení mrtvol.

Je zřejmé, že Pavel Křivský a Miroslav Lorenc byli dobří kamarádi. Během válečných let spolu zůstali v kontaktu a Mirek posílal Pavlovi ve svých dopisech pozdravy z koncentračního tábora v Sachsenhausenu. Avšak když čtu Pavlovy dopisy, nemohu se ubránit pocitu, že Pavel mohl Mirka někdy rozčilovat. Mirkovým snem bylo stát se lékařem a Pavel ho v jeho snu podporoval. Podpora druhých v jejich snech byla typickou vlastností, kterou Pavel Křivský

měl po celý život. Ale ve svých dopisech Mirkovi míchal medicínu a víru dohromady. Viděl lékařskou profesi a práci kněze jako podobné poslání se stejným základem. Někdy také žehnal Mirkovým rukám, aby uzdravovaly nemocné. Musím říct, že si nejsem úplně jistá tím, co si o tomto Mirek myslel. Jestli ho Pavlovy představy o medicíně, léčení a duchovním smyslu znervózňovaly během náročných studií? Pavel to však myslel dobře, ostatně jako vždy.

Ráda bych také poukázala na to, že navzdory svému hlubokému myšlení a duchovnímu přístupu k životu, se Pavel Křivský rovněž zajímal o praktické věci. Když jel Mirek Pavla navštívit do želivského kláštera, Pavel mu dal podrobné informace o tom, jak se tam veřejnou dopravou dostat. Také se těšil, jak ukáže kamarádovi škrobárnu v klášteře. Kdo by řekl, že po tom, co se Pavel vrátí z vězení v Leopoldově, se z něj stane archivář? Možná Mirek, protože mu Pavel také vyprávěl, jak utírá prach ze starých knih v knihovně kláštera.

Je evidentní, že akademické schopnosti Pavla Křivského byly brilantní již od jeho mládí, stejně tak měl dostatek sebevědomí je využívat. Mezi jeho záliby patřil seznam 13 ctností od Benjamina Franklina. Pavel Mirkovi v dopise píše, že seznam dokonce rozšířil na 22. Bohužel však nevíme, jaké ctnosti Pavel přidal, protože jak jsem již zmínila, několikrát svoje osobní dokumenty spálil. V dopise Mirkovi sdílí původních 13 ctností a žádá Mirka, aby připsal své náměty a komentáře.

Pavla nepotěšilo, že Mirek čte „špatné noviny“. Pro něj byla spousta novin zkažených a špatných, ale na druhou stranu nedoporučuje ani žádné kvalitní noviny. Je zajímavé, že později Pavel žádá Mirka, aby mu poslal novinové výstřižky o zajímavých tématech, např. o kultuře. Možná byl jeho život v klášteře nudný a rád si přečetl i něco jiného než jenom duchovní texty.

Můžeme říct, že Pavel Křivský byl spíš moderní učitel, alespoň z dnešního pohledu. Chtěl, aby lidé objevovali svůj talent a dosáhli svých cílů. Chtěl, aby se lidé rozvíjeli a dařilo se jim lépe. Rozuměl významu individuálního a osobního studijního plánu, což je vsutku moderní. Nicméně, jsou věci, které dnes vidíme jinak. Jeho přístup k novinám je toho vhodným příkladem. V dnešní době je čtení jakýchkoliv materiálů považováno za přínosné pro osobní rozvoj. Další věc, která mě zaujala, byl Pavlův mentorský přístup k Mirkovi, tedy Pavlova snaha o něj. V jednom z dopisů, Pavel nazývá Mirka líným a také mu vyčítá výlet s přáteli, kde mohl onemocnět. Důvodem, proč mohl být Pavel rozzlobený je i fakt, že nechtěl, aby Mirek bral život na lehkou váhu. Na druhou stranu se Mirek snažil a vyhlásil válku egoismu. Později se tento jistý druh tvrdosti vytratil z Pavlova charakteru a Pavel byl znám jako laskavý a citlivý člověk. Musíme mít ovšem na paměti, že dopisy neodhalují celou pravdu o tomto přátelství.

Jakožto třetí čtenáři této korespondence nejsme součástí celého světa, který patřil pouze těmto dvěma mladým mužům, kteří si ve třicátých letech dopisovali.

Protože Mirek stále pokračoval v korespondenci s Pavlem, lze usuzovat, že jejich přátelství bylo dobré navzdory ostřejším slovům, která si vyměnili. V dopise ze srpna 1933 se Pavel zmiňuje, že nedostal odpověď na červencový dopis. Je tedy možné, že Mirek chtěl udržet jakýsi odstup od Pavlova dominantního chování vůči němu, a proto neodepsal. Je také možné, že se Mirkův dopis prostě ztratil – to se můžeme jen domýšlet. Toto je ukázkový příklad problému, kterému musíme čelit při zkoumání jakékoliv korespondence, často je nemožné vyplňovat mezery mezi jednotlivými dopisy.

Z Pavlových dopisů lze také usuzovat, že Mirek mu psal o šťastném období v minulosti. Kdyby neměl Pavla rád, neobtěžoval by se s odpovědí na jeho hluboké a náročné dopisy. Pavel také pozdravoval Mirka přes společné kamarády, když neměl možnost napsat dopis. Tímto způsobem Pavel chtěl, aby Mirek věděl, že na něj nezapomněl. Dále žádal Mirka, aby se za něj modlil, zejména v době, kdy patrně procházel temným obdobím svého života. Pavel také Mirkovi připomíná jisté duby, pod kterými otevřeli jeden druhému své duše a poznali se tak blíže. Po tomto setkání Pavel začal pracovat na svém sebevzdělávání a rozvíjení mnohem intenzivněji než kdy předtím. Jako Finka jsem byla hluboce dojata tímto příběhem, protože stromy a lesy měly vždy důležitý význam pro můj národ. Těší mě, že Pavel Křivský nebyl jenom filozofem, ale také měl blízký vztah k přírodě.

Je fascinující zkoumat korespondenci. V dopise „já“ navazuje kontakt s „ty“, je to zvláštní kombinace vzdálenosti a blízkosti, nepřímosti a přítomnosti (Hapuli 2011: 391). Je nutné smířit se s tím, že ne všechny otázky najdou svoji odpověď, ovšem v oboru tvůrčího psaní ty nezodpovězené otázky nechávají prostor pro nové příběhy, kde autor doplňuje chybějící mezery smyšlenými prvky.

Dopis je dar; ve psaní dáváme kus sebe a svého času. Dopis rovněž zahrnuje očekávání podobného daru na oplátku. (Hapuli 2011: 390). Navzdory jistým neshodám a napětí v jejich vztahu, Pavel a Mirek si dál dávali takovéto dárky. Nejsem si jistá, zda my, moderní lidé, ještě dokážeme být takto loajální. Je velmi jednoduché ignorovat kamaráda v sociálních médiích po první neshodě.

Máme velké štěstí, že dopisy Pavla Křivského byly zachovány i v novém tisíciletí. Odrážejí dobré i špatné stránky přátelství s Miroslavem Lorencem. Vypovídají o neshodách a napětí, ale také o smíření a podpoře, které se mezi těmito dvěma mladými muži odehrávaly. Jak jsem již zmínila, dopisy vždy nehovoří o všem z jejich vztahu.

Co se týče Miroslavovy matky, Marie Lorencové, i ona si s Pavlem Křivským dopisovala. V dopisech stojí, že se také setkali. Když se Pavel zajímal o telepatii, Marie přišla na setkání, kde lidé zkoušeli, jestli telepatie doopravdy funguje. Pavel byl také pro Marii oporou během těžkých chvil, kdy byl Mirek v koncentračním táboře Sachsenhausen. Skutečnost, že se Pavel chtěl přátelit se spolužákovou matkou, naznačuje, že pro něj věk nehrál žádnou roli, důležitý byl charakter.

Pavel vstupuje lidem do života a tentokrát zachází trochu dál. Po válce se Mirek překvapivě zamiluje a Pavel, který se s jeho přítelkyní právě setkal, píše Marii a Mirkovu dívku komentuje. Troufale prohlašuje, že jistá dívka z Brna by byla pro Mirka vhodnější, neboť má dokonce filozofické zájmy, což se Pavlovi přirozeně líbilo. Nejsou však zmíněná žádná jména, a tedy nemůžeme vědět, jestli Mirek Pavlovu radu přijal, či nikoliv.

Upřímně musím říct, že v dopisech Marii Pavel dokazuje, jaké pokroky učinil ve svém myšlení. Teď už chápe, že každý se vyvíjí jinak, takže ta přísnost z dob jeho mládí už zmizela.

„Velice bych přál Mirkovi, aby prošel šťasten všemi obtížemi a aby hodně z našich myšlenek a plánů uskutečnil. I když tolikrát jsme zklamáváni lidmi, nesmíme ztrácet víru v možnost pokroku lidstva. I když tolikrát se nám nedaří uskutečnit to, co jsme chtěli uskutečnit, přece nesmíme ztráceti onen vnitřní oheň a vnitřní přesvědčení, že alespoň něco musíme uskutečnit a předati dalším. (10. říjen 1945)

Znovu bych ráda citovala finského psychiatra Markku Siivolu: „Až na světlé výjimky není člověk schopen mít současně prostor pro rozum a intuici, což vyvolává ostrý rozpor mezi těmi, kteří se zastávají racionálního přístupu, a těmi, kteří hájí intuitivní jednání. Zrod západní civilizace zadusil bohy a zničil intuitivní způsob zkoumání vesmíru.“ (Siivola 2008: 187, 188) Pavel Křivský patřil mezi ojedinělé bytosti, které žily na této planetě a dokázaly zkombinovat logiku a intuici, rozum a víru, filosofii a skutečnost, přátelství a výchovné vedení úspěšným a unikátním způsobem.

Korespondence – tak, jak ji známe – šťastně končí Mirkovým manželstvím. V posledních dopisech Marii je zmínka, že Mirek napsal Pavlovi a sdělil mu novinky o tom, že se bude ženit. Je také možné, že Lorencovi byli s Pavlem dál v kontaktu. Myslím, že je to velmi pravděpodobné. Ovšem jakožto studentce tvůrčího psaní se mi tento konec líbí. Je to nádherný závěr jedné fáze života Pavla Křivského – rané fáze, kde jeho osobnost a talent byly již patrné, nicméně se stále rozvíjely. Už toho prožil hodně: studium na univerzitě, život v klášteře, kněžství během války a v Lidicích. Ve svých 35 letech toho prožil mnohem víc, než kdokoli z nás možná prožije. Dveře pro jeho skutečné povolání se však teprve otevřely.

„Politiků máme dost, ale málo myslitelů a málo vychovatelů národa.“ (Pavel Křivský Marii Lorencové, 10. červen 1946)

O filosofii. Čím je filosofie pro mne a čím může být ku prospěchu obecně?

Tomáš Grulich

Když jsem si tuto otázku položil a snažil se na ni upřímně, stručně a srozumitelně odpovědět – tj. tak, aby rozuměl běžný člověk a přitom nebyl pohoršen ani nahodile kolemjdoucí filosof – napadly mne téměř okamžitě 4 odpovědi. Přesněji řečeno čtyři různé zážitky, tedy podoby zkušenosti, které – každá svým osobitým způsobem – obohatily můj obzor, a daly by se po právu pokládat za filosofické i zobecnit do praktického přístupu zdravého rozumu. Jsou to zároveň zkušenosti s mými učiteli, živými či knižními.

Erazim Kohák – tři podstatné otázky v argumentaci, sebekázeň zpytování

První byla pravděpodobně – i když časová posloupnost důležitá není – zkušenost v semináři profesora Erazima Koháka, který se důsledně snažil začínat a vést tázání a diskusi podle tří stěžejních otázek: **(1)** Co ten druhý (ať učitel či spolužák, jednoduše protějšek) říká a co tím míní, tj. jaký je přesně význam jeho slov, jaký obsah (*smysl*) jeho stanoviska; **(2)** Na čem tvrzené zakládá, čili z jakých předpokladů vychází; a konečně: **(3)** Co z tvrzeného vyplývá, tj. jaké z toho plynou důsledky. Právě ono důsledné a ukázněné dodržování tohoto postupu, a nikoli ta či ona nauka, bylo to nejpřínosnější a vpravdě filosofické, co přinášel a čeho si také nejvíc považoval. Nevyřčeným předpokladem mu byla úcta k druhému člověku a důvěra v něj. Heslem pak: „hledat a zastávat pravdu s láskou“. Pravdu proto, že nám nejde pouze o druhého, nýbrž o jeho i naši vlastní opravdovost. S láskou proto, že nevěřil, že bez ní by se pravda pojila s úctou. Tam, kde se míváme s jedním nebo s druhým, znějí jen vznosné řeči, vpravdě však dunivé a prázdné, a ničí se lidství v člověku i lidé samotní ve jménu ideálů pomyslných. Nešlo o hlásání těchto zásad, šlo o to, že je člověk mohl, snažil-li se, zažít „při díle“, tedy sám je konat – činně zastávat je, i zastávat se jich. Zakoušet i sledovat jejich plody. Je to dobrý zvyk, soudím. „Předsudek“, který je před-sudkem, protože předchází veškerému souzení a hodnocení. A nejedná se o obyčej, který by byl co platný pouze filosofii nebo vědě. Jde tu obecně o smysl našich slov, postojů a činů. A o vztah založený na předběžné důvěře.

Zdeněk Neubauer – postavení filosofie v rámci původní university jako postavení uvažování vzhledem k jiným lidským dovednostem a vědění: Nikoli toliko jeden ze sloupů vedle ostatních, nýbrž též jejich základ!

První zkušenost hovořila o láskyplném zpytování – druhého i sebe sama. Druhé svědectví bude o zdravém úsudku a použiju k němu obraz.

Úvodem svého článku o původní ideji university popisuje **Zdeněk Neubauer** (2001: 99n) vztah fakulty svobodných umění (dnes bychom řekli filosofické) ke zbývajícím třem – bohoslovecké, lékařské a právnické – jako vztah podobnosti i odlišnosti zároveň. Byla jim podobná, co do přístupu ke svému předmětu, neboť tento přístup by bylo možno nazvat obecně péčí o zdraví – zdraví duše, zdraví těla, zdraví společnosti, ... a zdraví vědění (či snad přesněji usuzování) samotného, tj. o jeho vnitřní jednotu a bezrozpornost – v té spočívala podstata onoho zdraví. Zároveň si povšimněme, že zde neběží pouze o odlišnost oněch čtyř opečovávaných předmětů navzájem, nýbrž tu před námi vyvstává i odlišnost jednoho z nich – totiž usuzování – proti zbylé trojici; odtud lze též pochopit tehdejší obvyklou strukturu univerzitní stavby. „*Pro středověk už filosofie nebyla věděním o tom, co jest [skutečné], nýbrž dovedností rozlišovat možné a nemožné, nutné a nahodilé. Byla jí svěřena péče o vědění jako takové, nikoliv o jeho konkrétní obsah. (...) Facultas artium nebyla čtvrtým pilířem duchovní stavby university: byla společnou základnou bohosloví, lékařství a práva.*“¹

To, co zde Zdeněk Neubauer tvrdí o filosofii, bych rád vztáhl na logiku, nakolik může a má být logikou „universální“ – rozuměj: pro argumentaci v běžném jazyce – a ne jen „speciální“, tzn. pro ten či onen obor, většinou však jen pro formalizovaný, matematický popis modelů jeho předmětu. Měla by být v tomto smyslu – tj. stejném jako je výše přisuzován filosofii – péčí o zdraví usuzování. Zeptal-li by se mne někdo, jaký by byl tedy v tomto náhledu rozdíl mezi filosofií a logikou, odpověděl bych sokratovským obrazem, přesněji jeho rozlišením: Ponecháme-li filosofii její pomocnou úlohu při „rození“ nových myšlenek a výkladů, pak logice připadne úkol životaschopnost oněch plodů prověřovat a dbát i na zdravý průběh samotného tohoto prověřování. V současnosti se takové počínání nazývá spíše kritickým myšlením, jelikož moderní formální logika se ho zřekla a stala se jedním ze zvláštních oborů matematické povahy zabývajících se novým, užitečným předmětem, a to umělým znakovým jazykem zachycujícím v ideálních, abstraktních modelech předměty zájmu té či oné vědy. Přestala se ovšem do značné míry zabývat zdůvodňováním v běžném jazyce. Pro mne však zůstává smysl onoho obrazu postavení filosofie na středověké univerzitě symbolem a poselstvím o smyslu logiky.

Zdeněk Neubauer – Sokratovská ironie: proměna našich samozřejmostí

Třetí užitek z filosofie může být a vskutku i bývá pro veřejnost pohoršením. Dobrým příkladem, oč tu běží, je Sokratovo potvrzení, že filosofové jsou pro obec opravdu neužiteční: Špatná obec totiž právě vinou své špatnosti chce také v ní setrvat. A dobrá obec jejich osobní

¹ Cit. dle: NEUBAUER, Zdeněk. Pluralita světů a jednota vědění: O universitě, přírodovědě a evoluci. In FIALA, Jiří. *Smysl a svět: Hermeneutický pohled na svět*. Praha: Moraviapress, 2001. s. 99-128.

náhled nepotřebuje, protože jej sama svým obcováním žije, občané jej praktikují, ne pouze nazírají. Tím se však odkrývá a ukazuje, že obě svůj prospěch vidí v něčem jiném.

Nejlepší ukázkou vpravdě sokratovské ironie jsem zažil na jedné přednášce Zdeňka Neubauera. Zkrátím ji do hesel: Přitakání: „Ano, víra je balast!“ Otázka: „Co je to však balast?“ Odpověď povrchně slovníková praví: „Nepotřebná, neužitečná a obtěžující věc. Prostě přítěž.“ – Ano, přítěž! To je původní smysl tohoto výrazu: Přítěž, kterou koráb bere do svého podpalubí, ještě než jej spustí na moře, a brát musí, aby se nepřevrhil! Proto se jedná o materiál pevný, odolný, těžký – zkratka: náklad, který něco váží, ale také zatěžuje, a jenž se jen tak nerozsype a nerozpustí. – Krásný obraz! Na rozdíl od zboží, které loď rovněž převáží, jej nelze směňovat – jednak je pro jiné neužitečný, tudíž na trhu bezcenný, jednak bychom se zvrhli do hlubin ihned poté, co bychom se jej zbavili. Možná jej však lze kousek po kousku – nikoli bezhlavě, nýbrž velmi obezřetně a opatrně – nahrazovat, obměňovat, až posléze zjistíme, že naše rovnováha spočívá na něčem docela jiném než před časem?! Uvedený příklad je pro pochopení sokratovské ironie a jejího účinku na běžného občana opravdu nadmíru vhodný. Mimo jiné také ukazuje, jak povrchní porozumění se často opírá též o povrchní, odvozené významy slov i věcí, leč přesto a přece jen nějak pravdivé a ne úplně nesmyslné. Co tu platí o významu slov, lze vztáhnout i na smysl postojů a činů, záležitosti praktické, ne jen teoretické.

Hannah Arendtová – podvrtná síla rozumu: varování nakonec

Poslední zkušenost je knižní, tedy nepřímá, zprostředkovaná. Ve své stati *Filosofie a politika* upozorňuje Hannah Arendtová na ničivou moc rozumu, když pojednává Sokratovo působení v obci, s níž se posléze dostal do střetu. Podstatou její výhrady spíše než výtky vůči Sokratovi je poukaz ke skutečnosti, že pravda nemá – obrazně řečeno – povahu jádra, které získáme rozlousknutím hádanky, odstraněním skořápky omylu z našich mínění, ani zrna, které má být očištěno od plev. Možná, že naše mínění jsou jako cibule, kterou když budeme svým rozumovým úsilím zbavovat slupek „mýtů“, nezbude nám nakonec nic – jen oči pro pláč.

Hledání pravdy v lidském mínění může totiž vést ke katastrofálnímu důsledku, že ona mínění jsou zcela rozbita anebo že to, co se dříve ukazovalo jako pravda, je odhaleno jako přelud. Pravda samotná má tuto ničivou moc a rozum ji dokáže obrátit proti vždy nějak omezeným lidským míněním. Pospolitá skutečnost občanů, tj. jejich vzájemné obcování, je však vždy založena na nějakých předsudcích. To znamená na důvěře v něco, co nepodrobujeme zkoumání, ale čemu věříme, aniž jsme si toho často vůbec vědomi. Jsou to samozřejmosti, které nám umožňují žít pospolu, ovšem obec od obce, tzn. společenství od společenství se liší. Nejen místem pobytu, ale i v běhu času. Člověk tu pak po takovém sokratovském čili

důsledně kritickém promýšlení zůstává nikoli vyzbrojen nějakým názorem či postojem lepším než prve, nýbrž bez jakéhokoli věrohodného. Všechna mínění jsou zničena, avšak na jejich místě nepovstává žádná pravda! – Tuto část ponechávám úmyslně otevřenu naší případné diskusi jako protějšek ke své dřívější chvále víry a důvěry i zdravého úsudku.

Právě vyslovené bylo založeno – tak či onak – na mé osobní zkušenosti a vaší zkušenosti se též dovolává. Nejedná se tu o zkušenost učence či vzdělance, nýbrž člověka a občana, proto své slovo k tomu může říci plným právem kdokoli.

Meze historické práce na příkladu Pavla Křivského

Michal Rozhoň

Osobnost a odkaz Pavla Křivského působí rozporuplně. V jeho působení bychom našli řadu kontroverzí, které způsobují, že je jednou přijímán a ctěn a podruhé velmi silně odmítán. Vedle těchto dvou skupin lidí, kteří se vyznačují tím, že Pavla Křivského znají (nebo si to alespoň myslí), je pak ještě třetí skupina, do níž jsme patřili na počátku našeho bádání i my v muzeu, totiž těch, pro něž je Pavel Křivský neznámý. Nabízí se přirozená otázka, kam jsme se po roce výzkumu spíše přiklonili, to ale nechme na posouzení každého, kdo sleduje naši práci.

Následující článek je jakousi historiografickou filozofickou úvahou, která má za 1. shrnout výsledky a současný stav našeho projektu, 2. ukázat na hlavní interpretační potíže, se kterými jsme se setkali, 3. načrtnout možná další pokračování projektu a za 4. zamyslet se nad mezemi interpretace v historii vůbec.

Začněme obecnou otázkou, co vlastně očekáváme od historické vědy. Nejspíše asi, že nám objasní něco z minulosti, z toho co bylo před námi. Toto objasnění znamená, že historik se dopátrá toho, jak se věci měly. A to je právě ono! Většinou se dopátrá nanejvýš toho, jak se věci měly, resp. jak se věci vyskytly. Jak to vlastně historik dělá? Jde do pramenů, vyptává se, prostě hledá a dává do časové osy. To ale nestačí. Tak zjistí skutečně maximálně, co bylo před a po. Udělá tedy další krok: vedle této časové osy pokládá další časové osy a dívá se, jak se překrývají. Tak zjišťuje např., že Pavel Křivský se prostě nemohl potkat s Bernardem Bolzanem! To by musel jeden z nich být Abrahám, aby to dokázal.

To je suchá pozitivistická historiografie, vděčíme jí za mnohé, ale zdá se nedostatečná, protože pouze třídí data. Stejně funguje i celá řada dalších společenských věd, chtějí být tak trochu empirické, aby byly objektivní. Stačí nám ale pouhá utříděná fakta? Možná k nějaké zkoušce. Tam, kde chceme pochopit, porozumět, tam nestačí. Pak mluvíme o interpretaci získaných dat a zde začínají ty největší potíže. Tím se zabývá hermeneutika, která původně byla zaměřena např. na vykládání temných míst v Bibli (sv. Augustýn), nebo ještě dříve helénistické pokusy nově interpretovat řecké mýty jako alegorie nesoucí hlubší smysl. Zde se ale jedná o trochu jinou interpretaci – interpretujeme totiž cizí život a události v něm obsažené. Tady je problematika ještě složitější, protože nejde jen o interpretaci textu.

Interpretace v historii se dělá např. tím, že nepokládáme jednotlivé časové osy (nebo příběhy) prostě vedle sebe, protože to nám říká cosi jen o současnosti dějů, ale pokládáme je na sebe, aby se ukázalo, jak se jednotlivé příběhy překrývají, hledáme to společné, co pak

dále považujeme za rozhodující, určující. Tak se nám spojuje osud jednotlivce s osudem národa a osud národa s osudem určitého širšího regionu, až tak dojdeme k planetě a možná celému vesmíru.

Zdá se to být vlastně jednoduché, jen se to musí dělat důkladně a soustředěně. Jenomže vede nás tento postup, který je vlastně pouhou komparací příběhů, skutečně k poznání toho, jak to v dějinách bylo? Porozumění dějinám přeci není jen v deskripci událostí, ale mnohem více v porozumění tomu, co za událostmi skrytě vězí, co události za sebou táhnou. Tento „ohon“ událostí nám zpřístupňuje jednoduchá otázka „proč“. Ptáme se jí po smyslu události a hledáme tím např. motivy rozhodnutí, smysl, který v události viděl její svědek, aktér. Tím se ale dostáváme do oblasti velmi subjektivní, kde jsme neustále ohroženi tím, že se naprosto mineme se skutečností.

Základem odborné historické práce je objektivita. Objektivitu od kvalitní vědy očekáváme. Odborná práce musí být objektivní, historik musí ke svému tématu přistupovat objektivně. Motivace k tomuto imperativu „být objektivní“ vychází ze snahy dosáhnout pravdy, nebo lépe řečeno skutečnosti. Takto objektivní má být soudce, sociální pracovník při šetření, sociolog, historik nebo prostě vědec obecně. Co to ale znamená být objektivní? Objektivní znamená být v odstupu, který zajišťuje nestrannost a nezaujatost. Tato metoda vychází z přesvědčení, že jedině v odstupu můžeme zahlédnout to, co chceme zkoumat, v celku a hlavně v pravé podobě. Bez odstupu jsme v tom příliš zainteresovaní a nevidíme nic.

Je to metoda, která je postavena v tom, co ve filozofii nazýváme subjekt – objektové schéma. Toto schéma část filozofie podrobila hluboké kritice. Její první skutečně velké vyslovení je ve filozofii Husserlově a od něj pak trvá ve fenomenologii dodnes a to velkou měrou i ve filozofii české (Patočka, Hogenová).

Proti nezaujatému objektu se zde staví naopak zaujetí, protože jedině v zaujetí něčím můžeme něco poznat, jelikož toto zaujetí nám říká, že něco má pro nás význam. Samozřejmě: v případě objektivního poznání se tím nezaujatým myslí především nehodnotící pohled, tedy jakási nestrannost, tu však vždy nakonec porušujeme, pokud pouze nechceme konstatovat, že bitva na Bílé Hoře se odehrála v roce 1620 a že generál Buquoy jí velel jsa choulostivě zraněn...

Porozumění (v případě našem, porozumění druhému člověku) je složitější, nelze na něj uplatnit popis z odstupu. Tedy popis vycházející z explikátního řádu – postup, kdy předmět našeho vědeckého zájmu rozložíme na jednotlivé části a ty pak znovu složíme, tedy postup, jakým pracujeme v mechanice. Tím, že poodstoupíme od svého zájmu a učiníme z něj objekt

zkoumání, se nám zároveň on sám ztrácí. Subjekt – objektový odstup není cestou, která nám zpřístupňuje poznání, je spíše hradbou, která nám zabraňuje na mnohé podstatné pohledět. Porozumět druhému totiž znamená, že dokážeme vstoupit do něj, že ho dokážeme uchopit zevnitř, vytěžit poznání o něm z něho samého, jinak řečeno vstoupit na jeho cestu a vystoupit z té své. Je ovšem otázka, zda něco takového vůbec lze. Zda se lze, jak se říká ve fenomenologii, dát do závorky a tak pochopit druhého z jeho cesty (tuto cestu nazývá Husserl noezí).²

Důležité je ale to, že svět se nám ukazuje právě z té cesty, po níž jdeme. Tato cesta je vlastně brýlemi, které rozhodují o tom, co uvidíme a co nám zůstane skryto. Proto je poznání cesty klíčové k poznání toho, kdo po ní jde.

Objektivita, o níž máme jako odborníci usilovat, je vlastně od počátku jen zatajenou subjektivitou. Objektivní poznání totiž pronáší subjekt. To subjekt pozoruje objekt a vyslovuje se o něm. Objekt mlčí a pasivně se nechává podrobit deskripci. Proto je naše vzývaná objektivita jen pouhá subjektivita.

Podrobme ale krátké kritice ještě druhý podstatný rys našeho poznávání. Tím je princip kauzality. Při historické analýze problému, události, osobnosti provádíme, jak jsme již uvedli, komparaci s jinými událostmi, či osobnostmi, které vybíráme na základě nějaké podobnosti (časové, regionální, osudové, profesní atd.). Tuto komparaci provádíme za účelem zisku takových dat, které nám umožní kauzální propojování. Tedy: hledáme příčiny a následky. V konkrétním rozhodnutí konkrétního člověka spatřujeme následek předchozí události, situace, kterou zas vnímáme jako příčinu. Komparací získáváme sadu podobných příčin a následků a z toho vyvozujeme, že každá další podobná okolnost, povede k totožným následkům.³ V této kauzalitě spočívá i ona otřepaná fráze, že dějiny zkoumáme proto, abychom se z nich poučili, tj. abychom se vyvarovali stejných chyb a abychom dokázali dopředu formulovat následky hrozících událostí a tak se na ně co nejdokonaleji připravili.

S lidskými osudy a rozhodnutími to ale není jako ve stroji, kde víme, že ta a ta součást přesně k sobě připojená vede ke zcela určitému účinku. Sami přeci víme, kolik našich vlastních rozhodnutí bylo naprosto iracionálních nebo tak náhlých, že k nim těžko hledat nějakou zvláštní příčinu. Proč mladý Václav II. jedl tak rád kyselá jablka, jak nás o tom zpravuje

² Struktura noeze – noema je dílem Edmunda Husserla, jehož velkým žákem byl Martin Heidegger a náš filosof Jan Patočka. Zde vycházíme z textů prof. Anny Hogenové z Univerzity Karlovy (např. HOGENOVÁ, A. *Jak pečujeme o svou duši?* Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta. 2008. nebo HOGENOVÁ, A. *Arété: základ olympijské filosofie*. Praha: Karolinum, 2000).

³ Princip kauzality v tomto duchu podrobil anglický empirik David Hume v knize nazvané v českém překladu *Zkoumání o lidském rozumu*. Zdůrazňuje zde a dokazuje, že veškeré naše vyvozování ze zkušenosti je postavené na víře (nikoliv na důkazu). (HUME, D. *Zkoumání o lidském rozumu*. Praha: Svoboda, 1972).

Zbraslavská kronika? Není ten zvláštní detail spíše výpovědí o jeho autorovi? To možná on neměl naopak kyselé rád a připadalo mu tak požívání nezralých jablek natolik nechutné, že to musel zaznamenat. Nebo se s ním vzácně shodoval a cítil tak sounáležitost s panovníkem, kterého si vážil. Nebo jen prostě konstatoval obecně pozorovaný rys mládí – chuť na nezralé.⁴

Ale vraťme se k Pavlovi Křivskému. Proč zrovna on se nám stal tématem? Byl to jeho význam pro naši kulturu nebo region, či to byly kulaté brýle, které nosil, stejně jako je nosí autor výstavy (tj. já, který to zde píše, aby nás odborný plurál nezmátl)? Na sympoziu byla představena třetí cesta trochu mezi těmi dvěma možnostmi. Původní záměr byl širší – téma bylo položeno obecně jako „Významné osobnosti Chotěbořska“. To bylo z důvodu časového omezení na osobnosti vědy, posléze na osobnosti literatury a filosofie, až z toho nakonec byla osobnost jediná, tedy Pavel Křivský. Motivace byla časová – co se dalo zvládnout v rozsahu, který byl k dispozici, a v odborné kvalitě.

Proč tedy Pavel Křivský a ne někdo jiný? Možných osobností byla přeci celá řada. Tuto otázku jsme skutečně museli zodpovídat, proto se k ní zde vyjadřujeme. Odpověď nemá ani nádech vědecké objektivity. Pavel Křivský prostě k autorovi od počátku významněji promlouval, tématem se stal pro zaujetí! Jakýkoliv odstup tak nebyl možný!

Mezi autorem výstavy a Pavlem Křivským došlo k tomu, co francouzský filosof Gabriel Marcel nazývá setkání. Marcel mluví o setkání jako o tajemství, které je stranou zájmu vědy, protože se týká jen toho, kdo se setkal, není v něm univerzalita a tedy ani příčinnost. Tajemství je to, co nikdy nemůže nabýt podoby problému, který řešíme, pokud má zůstat tím, čím je, tedy tajemstvím.⁵

Při našem výzkumu Pavla Křivského jsme se mnohokrát museli vyrovnat s imperativem objektivity a tendencí postupovat čistě kauzálně. Život Pavla Křivského nabízí mnoho takových témat k promyšlení, je neobyčejně bohatý na dilemata a kontroverze a zároveň sám ukazuje na nebezpečí kauzality a tzv. objektivity. I v tom je poznávání Pavla Křivského poučné.

⁴ Na uvedeném příkladu je jasně patrné, jak historie, ať už v podobě vědy, nebo v podobě historie předávané jako vyprávění např. v rámci rodinné tradice, funguje jako tichá pošta, neboť nebývá totožné to, co je na počátku a co z toho vyplyne na závěr. V poznámkách z jednoho semináře vedeného prof. Kateřinou Charvátovou z Univerzity Karlovy mi zůstala zmínka o „kyselých jablkách“. Tento údaj o Václavovi II. vychází ze Zbraslavské kroniky, kde ale – jak posléze upozornila prof. Charvátová – je doslova napsáno „po chlapeckém způsobu s požitkem pojídal první plody“ (*Zbraslavská kronika*. Praha: Nakl. Svoboda, 1976. s. 51). Touto zmínkou, kterou většina z nás spíše přejde jako nepodstatnou, se zabývala dr. Dvořáčková, dosud o tom ale nic nepublikovala. Václav II. tu ale posloužil pouze jako příklad toho, jaké meze má kauzalita.

⁵ srov. MARCEL, G. *K filosofii naděje*. Praha: Vyšehrad, 1971.

Jaké otázky to jsou konkrétně?

1. Krize víry. Co se stalo, že člověk, který se stal velmi rychle významnou osobností premonstrátského kláštera, najednou odchází nejprve z řádu, aby posléze odešel z církve jako takové? Co u něj vyvolalo takovou krizi víry a proč ji nepřekonal? Byly to otázky, které šly za věrouku? Nebo se Křivský prostě nikdy nevyznačoval pevnou vírou a jeho cesta do kláštera byl jen jeden z kroků tápajícího člověka? StB nato měla později vlastní vysvětlení, když vystoupení z církve chápala jako fiktivní čin vatikánského špiona. Kauzalita nám umožňuje široký vějíř možností, jak interpretovat jakýkoliv čin a to je na ní nebezpečné.
2. Vstup do KSČ. Jak jde dohromady Křivského filosofie a výchovné působení s jeho aktivitou v rámci KSČ? V kontextu této etapy jeho života (především aktivita v Akčním výboru Junáka) se ptáme na to, jaký byl vlastně jeho výchovný odkaz a nakolik byl v souladu se svou filosofií. Proč udělal tento krok? Věřil v komunistickou myšlenku ve spojení s křesťanstvím, jak to viděl tzv. křesťanský komunismus Tolstého nebo Losského? Nebo tu máme co do činění s osobností, jejíž hlavní motivací je nietzscheovská vůle k moci, tedy vliv na ostatní?
3. Pokusy o sebevraždu. Jak se dívat na filosofii Pavla Křivského a jeho slabé chvíle, které ho vedly k tomu, aby se pokusil vše skončit (upozorňujeme, že k tomu došlo ve vězení)? Postačí nám psychologické vysvětlení nebo nám to zásadně osvětluje osobnost Pavla Křivského jako slabocha, který manipulací s ostatními vyrovnával své vlastní nedostatky? Nebo tu máme před sebou sice hluboce myslícího a citlivého člověka, který je ale sám svou myšlenkovou hloubkou a citlivostí ohrožen, neboť je skrze ni neustále na pochybách a vystaven úzkosti?
4. Udavačství. Některými je Křivský označován jako udavač, dokládají to i zápisy z výslechů v rámci procesu. Jak na tom byl Křivský s mluvením pravdy? Ublížily jeho výpovědi někomu? Proč vlastně nevynechal jména?⁶
5. Máme ho obdivovat nebo zatracovat? Neminul se sám se svou filosofií a tím ji zásadně poškodil? Byl slabý, a proto neobstál jako jeho vzor Sokrates? – Jenomže byl

⁶ U všech zmíněných otázek je zajímavé srovnat dva zdroje. Na jedné straně publikace vydané členy Kruhu doplněné jejich osobními vzpomínkami, o které se s námi podělili, a publikací autorů Kavka a Kopt (KAVKA, J., KOPT, M. *Proces se skupinou František Pavel Křivský a klatovští skauti v zrcadle dokumentů státní bezpečnosti*. Praha: SOVF, 2008). V prvním případě se nám Křivský ukazuje jako velmi vzdělaný a citlivý člověk oddaný službě druhému, ale tato vzpomínka rozhodně není podána nekriticky, což je velice důležité. Pro jeho žáky to nebyl oslavovaný člověk bez chyb, dokonce ho ani neoznačují za nějakého hrdinu. Pro ně to byl prostě jejich učitel, který jim hodně dal. Kavka a Kopt jej ukazují ve zcela opačném světle. Bohužel tak činí i „bulvárními“ informacemi, které jsou jednak nepodstatné (pokud nejsou činěny s hlubším porozuměním), ale mají tendenci v naší bulvární společnosti neobyčejně houževnatě žít a snadno zastíní vše ostatní. Nechceme se vydat stejnou cestou, proto zde neuvádíme konkrétní informace, lze je najít v citované publikaci, která je jinak velmi zajímavá, co se týče mapování jedné z akcí Státní bezpečnosti v 50. letech.

kdy vůbec člověk, který by po celý život byl se sebou v souladu? Byl takový Sokrates? Můžeme se vůbec srovnávat s hrdiny z dějin? Co třeba Martin Heidegger, jeden z největších filosofických mozků 20. stol., a jeho tragický omyl s nacisty? Nebo páter Toufar, s nímž jsme byli konfrontováni, protože současně s naší výstavou probíhala výstava o něm v muzeu v Havlíčkově Brodě. Pro nevěřícího přeci musí být celý jeho příběh postavený na pohybujiícím se křížku velmi pošetilý. A přeci není! Naopak: vnímáme ho jako příběh plný síly.

Těch otázek, které nás mohou napadnout, je ale více a smyslem tohoto textu na ně není odpovědět.

Měli bychom si ovšem položit důležitější otázku: k čemu nám má vlastně poznání sloužit? K čemu nám má sloužit historické poznání a tím k čemu mít vlastně muzea? Je tím účelem prosté shromažďování faktů a v případě muzea především předmětů v rámci určitých již založených širších skupin (fondů)? V našem případě malého muzea s omezenými možnostmi třeba postupné a vytrvalé sbírání vzpomínek metodou orální historie, její ukládání na datové nosiče a jejich archivace pro budoucí věky? Nebo je tím hlavním účelem starat se o již vzniklé sbírky a k nim sbírat další materiál? Nebo je dokonce tím hlavním smyslem muzea vytvářet sezónní výstavy s lákavým programem, který přitáhne jak místní obyvatele, tak ještě více ty přespolní, turisty, kteří zde pak zanechají část svých peněz? Studium Křivského nám může leccos napovědět.

Domnívám se, že odpovědět si na otázku, proč tu vlastně muzeum chceme, proč ho tu chceme zachovat na dlouhou dobu a třeba i navždy, je podstatné i pro otázky ostatní. Dokonce i pro ty metodické, které říkají, jak přistupovat k samotné vlastivědné práci. Za naznačenými otázkami se ukrývá to, co nazýváme filosofií, proto si dovoluji uzavřít toto zamyšlení tvrzením, že podstatnou částí historické i muzejní práce je filosofie. Pokud ji do muzea nepustíme, staneme se právě jen skladištěm a atrakcí pro turisty, případně ještě nástrojem vzdělávání ve školách, který má jediný cíl zpestřit výuku a trochu ulevit učitelům.

Uzavřeme tedy tento text myšlenkou, kterou zaznamenali Křivského žáci: „*Nespokojený člověk by ale chtěl mít všechny otázky dokázány vědecky...Synthesy (vědy a náboženství) může být dosaženo jen tehdy, zřekne-li se věda toho, co nemůže dokázat. Musí uznat i ty argumenty, které nejsou dokázány rozumem. Člověk musí uznat, že věda má určité hranice, a že mohou existovat ještě věci za nimi...*“⁷ Vedle analýzy, kterou moderní věda a moderní člověk užívá jako základní metodu a která předně vede k popisům, mluví Křivský o syntéze. Dále pak ukazuje, co tou syntézou míní – totiž propojení rozumu, intuice a lásky.

⁷ ŽÁK, R. *Ars bene vivendi. Přednášky a meditace Pavla Křivského*. Praha: Kruh, 1992.

Přivádí nás tak jinou cestou k tomu, o čem hovoří Marcel – o nutnosti přijmout do života tajemství. Moderní člověk řeší problémy. Problém je otázka, kterou si už nikdy nemusíme pokládat, pokud ji vyřešíme. Proto musí být řešení ověřitelné. V problému ovšem nikdy nejsme celí. Problém si stanovujeme, definujeme, stanovujeme si postupy a metody, kterými jej vyřešíme (tj. zrušíme) a zároveň si dopředu určujeme i způsoby, jakými celé řešení posléze ověříme. Naproti tomu tajemství znamená bezprostřednost, tajemství je problém, ze kterého nemůžeme podstoupit. Proto je plná účast pro poznání základem.⁸

⁸ srov. MARCEL, G. *K filosofii naděje*. Praha: Vyšehrad, 1971.

K úvahám nad koncepcí muzea – slovo závěrem

Michal Rozhoň

Zakončíme sborník několika slovy o projektu, z něhož vychází. Vzhledem k povaze symposia, z něhož sborník vyšel, i vzhledem k prvotně, kterou tento sborník pro nás je, má k dokonalosti daleko. Texty např. nesplňují zcela formu odborných textů (např. jsme nevyžadovali abstrakty a klíčová slova), nesnažili jsme se dokonale dodržet jednotnost citačních zvyklostí. Sborník také není recenzovaný a neplánujeme jej vydat v tištěné podobě.

Obsahově snad ale splňuje to, co se od něj očekává – přináší to, co zaznělo na sympoziu. Jak již bylo řečeno, chybí zde příspěvek Ondřeje Čapka a Františka Černého, který nemohl dorazit, ale bylo by jej možné přiblížit interpretací vzpomínek, které jsme zaznamenali o něco později metodou orální historie. Zatím však čeká na zpracování.

Projekt „PhDr. Pavel Křivský“ ale neměl za cíl jen vytvoření výstavy a uspořádání tohoto symposia. Chtěli jsme si v malém vyzkoušet, co vše by měla (nebo mohla) obnášet činnost muzea. Muzeum totiž nejsou jen staré sbírky a výstavy. Muzeum by mělo také dělat výzkumy, pomáhat v rozšiřování vzdělanosti a pečovat o sbírky, tzn. starat se o vzniklé a budovat nové nebo ty vzniklé rozšiřovat. Pro malé muzeum to jsou obtížné úkoly. Ukázalo se ale, že jsou splnitelné.

Rozsahem malý projekt to vyzkoušel. Na začátku byla výzkumná práce. Pak následovala tvorba výstavy a nakonec vzdělávací činnost. Během výstavy a následně i po ní jsme měli několik přednášek o Pavlu Křivském, publikovali jsme dva články a vyzkoušeli si uspořádat malou konferenci. Při zpracování projektu jsme získali řadu kontaktů na zajímavé lidi a začali sbírat vzpomínky pamětníků metodou orální historie. Může z toho vzniknout zajímavý sbírkový fond, který nebude klást nároky na prostor, kterého máme tak málo.

Náš malý projekt navíc neskončil výstavou ani sympoziem, ale má další pokračování – je v něm spousta prostoru pro další bádání a promýšlení.

Zajisté se v projektu ukázala řada nedokonalostí. Mnoho věcí nás zastihlo trochu nepřipravených, ale většina z nich jde na vrub nedostatku času. To, co jsme chtěli, se snad podařilo uskutečnit. Totiž: ukázat jednu z možných cest, kterou by se mohlo muzeum ubírat, tj. v rámci úvah nad novou koncepcí, která by byla dlouhodobě udržitelná a smysluplná. Tou cestou je podle nás kombinace aktivit výzkumných, výstavních, vzdělávacích a tradičně muzejních (sbírkotvorná činnost a péče o stávající sbírky).

Obsah

Úvod *Michal Rozhoň*

Dokument o Kruhu *Zdenka Burgetová, Vladimír Kopřiva*

Fishing and Blessing - a Few Glimpses of Pavel Křivský's Youth *Johanna Kulmala*

O filosofii. Čím je filosofie pro mne a čím může být ku prospěchu obecně? *Tomáš*

Grulich

Meze historické práce na příkladu Pavla Křivského *Michal Rozhoň*

K úvahám nad koncepcí muzea – slovo závěrem *Michal Rozhoň*

Malé filosofické sympozium

Sborník ke 100. narozeninám PhDr. Pavla Křivského

Michal Rozhoň (ed.)

Městské muzeum v Chotěboři

2013

Fotografie na titulu z maturitního tabla, součást sbírek muzea